Učitelia to určite zvládnu!

Jaroslav Pěnička

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra preprimárnej a primárnej pedagogiky

Vyjadrujem svoj veľký obdiv všetkým učiteľom, ktorí v tomto období vynaložili enormné úsilie vzdelávať, vzdelávať tak, aby bolo toto vzdelávanie čo najlepšie. Osobitne učiteľom, študentom, v kombinovanej forme štúdia, ktorých možno táto situácia, podľa môjho názoru, zasiahla najviac, pretože od nich vyžadovala viac. V tejto novej situácii neboli len študentmi, ale aj učiteľmi. Český štát kládol nároky, aby bolo vzdelávanie ekvivalentné normálnej situácii a aj samotná fakulta, na ktorej pôsobím, ich postavila pred úlohu byť študentmi, ktorých vzdelávanie by malo byť adekvátne bežnej situácii. Ale ako v poslednom čase často počúvame, situácia nie je normálna...

Môj príspevok môže miestami vyznieť cynicky, ale ide len o kritické uvažovanie s cieľom usporiadať si vlastné myšlienky a poukázať na vnímané limity súčasnej situácie, ako aj jej príležitosti, ktoré vznikli na jej základe. Kríza je v konečnom dôsledku vždy prospešná, pretože jedinca/systém núti k reakcii.

V príspevku budem reflektovať svoje myšlienky a skúsenosti z uplynulých mesiacov ako absolventa odboru učiteľstvo pedagogiky a psychológie, začínajúceho vysokoškolského učiteľa a niekoho, kto sa venuje systému profesijného rozvoja a kariérneho rastu učiteľov, s cieľom apelovať na systémovosť a na cieľ. Príspevok delím po vzore tragédií do troch častí, úvod bude smerovať ku kríze a tá dospeje ku katarzii.

1 Úvod

Zastávam presvedčenie, že to, čo študentov na pedagogických fakultách¹ učíme, je potrebné. Vyštudovaný učiteľ sa práve na základe vedeckých poznatkov dokáže erudovane rozhodovať a voliť adekvátne formy a metódy výuky s cieľom dosahovať stanovený cieľ. Dokáže si svoje postupy obhájiť pred verejnou, ako aj odbornou komunitou. Tento fakt potvrdzujeme udelením titulu v učiteľských odboroch za absolvovanie všetkých podmienok v štúdiu, ktoré sú akreditované štátom a v súhlase s legislatívnymi požiadavkami na učiteľa.

¹ Rovnako ako aj na iných typoch školských inštitúcií

Priznávam sa, do onoho momentu krízy som nezisťoval možnosti online vzdelávania. Rád verím v to, že pedagogické fakulty, ako aj katedry vyučujúce didaktiku, sú výkladnou skriňou možností vzdelávania. Bohužiaľ, trendy slová, ako e-learning, som vždy skôr iba počúval, ako sa nimi zodpovedne zaoberal. Slovo e-learning zo svojich študentských čias by som zaradil do kategórie slov – interaktívna tabuľa – niečo veľmi dobré a dá sa na tom robiť veľa vecí, no necháme si to až na koniec, keď nám ostane čas. Koniec koncov, aj tak sa od učiteľa nevyžaduje, aby vedel využívať interaktívnu tabuľu, alebo e-learningovo vzdelávať, lebo nevieme, či bude k tomu mať na konkrétnej škole podmienky.

V čase písania príspevku sa Česká vláda ovieva názormi odborníkov, epidemiológov a poukazuje na to, že podľa ich vedeckých odporúčaní postupujú. Respektíve, opatrne sa vyjadrujú k budúceму stavu... „Možno...“, uvidíme ako sa modely budú vyvíjať.“ Ale keď príde rad na školstvo? Jednoznačne – učitelia to zvládnu! Bude to možno výzva (doplňme nejaký náhodný fór/vtip, ktorý sa týka veku učiteľov), ale oni to zvládnu. *Prognózy? Dopady? Kvalita? Žiaci o nič neprídu. Normálne. Ekvivalentné. Učitelia to určite zvládnu!*

Zredukovanie kurikula? – Je nutné zredukovať obsah učiva a niektoré výchovy rovno vypustiť. A ja si v duchu kladiem tú klasickú otázku, keď je možné niečo zredukovať, asi to nebolo dostatočne dôležité, pokiaľ tomu tak je, odôvodnená otázka, prečo to tam bolo? Pokiaľ to bolo dôležité, tak ako môže byť súčasný stav adekvátny tomu, čo sme predtým požadovali? *Prognózy? Dopady? Kvalita? Žiaci o nič neprídu. Normálne. Ekvivalentné. Učitelia to určite zvládnu!*

2 Kríza

Považujem celkovo súčasnú situáciu za veľmi nebezpečný precedens. Pokiaľ teraz povieme, že je niečo možné, tak už nebude cesty späť. Od toho momentu môže byť online vzdelávanie úplne adekvátne vzdelávaniu prezenčnému. Ved', prečo by niekto chodil do školy, ak je možné to všetko zvládnuť online. Situáciu, v ktorej po skončení krízového stavu si povieme, že to nebude možné, považujem za bizarnú. Zrazu bude znova nutná prezenčná účasť na seminároch. Toľkokrát som do krízy z médií počul, ako na nemenovanej škole (pre)dávali študentom tituly, pričom absolventi ani len nechodili do školy! Teraz sme sa ocitli v situácii, že je online vzdelávanie ekvivalentné tomu prezenčnému.

Úprimne, mám problém s tým, že sa majú študenti vzdelávať online, keď toto nie je forma štúdia, na ktorú sa prihlásili. Ja si nepamätám, že prístup k PC a internetu bol nutný k štúdiu na pedagogickej fakulte a rovnako si nepamätám, že to bolo od študentov vyžadované v rámci prijímacích skúšok. Keď učím, častokrát si hovorím, ako by bolo super, keby mal každý v triede počítač a mohol si niečo dohľadať, bohužiaľ, to som od študentov nikdy nemohol vyžadovať a ani vybavenie učební to nikdy plne neumožňovalo. Počas normálneho semestra úlohy typu – naskenovať QR kód a zapísať sa tak na prezenčnú listinu? Nepredstaviteľné, to len zas na nich niečo vymýšľam! So zármutkom nahrávam na YouTube video, ako sa prihlásiť na konzultačné hodiny v Doodle, a je mi clivo, pokiaľ mi študenti píšú, že je to stále zložité.

Pamätám si, ako nám bolo pred rokom oznámené, že nemôžeme používať iné produkty ako tie, ktoré nám poskytuje Univerzita z dôvodu ochrany osobných údajov študentov. Príchodom krízy sa celé GDPR akoby stratilo. Študentov a zamestnancov nútime inštalovať si do vlastných zariadení² rôzne programy s cieľom, aby sme sa mohli/skúšali spojiť online. Cítim povinnosť naučiť svojich študentov to, čo považujem za potrebné a správne, rovnako ako cítim aj bezmocnosť, keď viem, ako by som im mohol pomôcť, ale nemôžem, pretože je to v rozpore s tým, čo mám predpísané. Rozumiem, že po bitke je každý generál, pokiaľ by som mohol používať alternatívne nástroje, možno by som bol viac pripravený na súčasnú situáciu. Možno by som tomu venoval viac, zisťoval, skúšal, skúmal. Skype, Zoom, G-suite, alebo nový Microsoft teams – všetko to boli veci do krízy zakázané, pretože dáta neboli na univerzitných serveroch a teda bol možný únik osobných informácií.

V konečnom dôsledku som sklamaný a považujem čas, ktorý som venoval zisťovaním funkcionalít v Moodle³ za pomerne stratený, pretože moja nakuľovaná vedomosť slúži iba k tomu, aby som dokázal administrovať svoj predmet. Bez akéhokoľvek presahu, pretože moji študenti, budúci učitelia, nebudú mať Moodle na svojej škole a je teda zbytočné ich učiť ho používať.

Vidím farebné metodiky, ako majú učitelia vyučovať, rôzne, praktické kurzy a programy, ale nevidím argumenty podložené dostatočným výskumom, ktoré dokazujú, že to je tak. Pokiaľ by som také texty dostal od svojich

² Pokiaľ si nechcem do súkromného počítača nainštalovať nejakú aplikáciu, neostáva mi nič iné, ako ísť na fakultu. No v prípade študenta je to jeho jediná možnosť, keďže zázemie, ktoré poskytuje školská inštitúcia normálne, je neprístupné.

³ Learning management system platforma využívaná na Univerzite Karlovej.

študentov, tak by som im napísal „a toto máte odkiaľ?“, „na základe čoho toto tvrdíte?“. Teraz, v čase korony, to jednoducho vieme. Ved' je to to isté, len je to online. Odhliadnuc od úplne inej formy, modifikovaných metód. Na online vzdelávanie neboli učitelia systematicky a cieľavedome pripravovaní a, v konečnom dôsledku, kvalifikovaní. Keď počúvame o tom, že učiteľom chýba kontakt so žiakmi – tak je to preto, lebo ich celý systém vždy učil pozorovať, ako sa počas hodiny správajú a pracujú, evaluovať ich činnosť a pružne reagovať na reakcie žiakov. Je to podobné tomu, ako by sme učiteľovi občianskej náuky dali učiť ešte aj telesnú výchovu – ved' to zvládne, a navyše sa mu doplní úväzok. Je to ako dávať rozcvičku, všetci sme videli, ako taká rozcvička vyzerá, dokážeme ju napodobniť, ale neznamená to, že vieme čo v skutočnosti robíme.

V súčasnosti vidím veľa videí rôznych agentúr, ich webinárov o tom, ako vzdelávať online v takom či onakom programe. Pričom situácia s online kurzmi môže byť podobná, ako na Slovensku v začiatkoch kariérneho systému. Keď vznikalo viacero kurzov, ktoré bez nutnosti akreditácie (Galas & Rehúš, 2016, s. 4) poskytovali učiteľom možnosť diskutabilných kreditov za kurzy háčkovania. Nechcem spochybniť dobrý úmysel s cieľom pomôcť, ale desí ma až príliš úzka hranica medzi garantovaným (akreditovaným) programom a YouTube videom. Mám obavu zo súkromného sektora, ktorý môže byť poháňaný biznis myslením, robiť si PR, maximalizovať zisk, nebať sa bankrotu, riskovať.

Našťastie z toho „agentúrneho“ online vzdelávania žiaden oficiálny certifikát nie je. Čo cynicky považujem za celkom lacné riešenie situácie, keď neoficiálne zvýšime kvalifikáciu všetkým učiteľom a naučíme ich využívať nové technológie. Popri tom im tento proces zvýšenia kvalifikácie žiadnym spôsobom neoceníme a v konečnom dôsledku ani nezaplatíme, pretože sa v konečnom dôsledku nič nezmení, bude to stále ten istý učiteľ, z pohľadu českého štátu nebude o nič lepší, lebo (okrem ročného automatu) formálne ostane na rovnakej úrovni⁴.

⁴ Z pohľadu učiteľa celkom bežná realita, ale z biznis mentality toto správanie nedáva žiaden zmysel, pretože vstupná investícia presahuje potencionálny zisk. Pre biznis myslenie je omnoho prirodzenejšie, 0. Urobiť focus (napríklad na FB), čo učiteľom chýba. 1. Vytvoriť počítačový program (upraviť nejaký open source). 2. Pripraviť kurz (pre učiteľov zadarmo, s trendy nadpisom a vágnym obsahom). 3. Predať program školám (najlepšie zo šablón alebo OPVVV). Jednoducho, predstava riadiť školu (štát) ako firmu nemôže fungovať, pretože stoja na rozličných ideologických základoch.

Dost'! Je to nesystémové a nemá to cieľ! *Prognózy? Dopady? Kvalita? Žiaci o nič neprídu. Normálne. Ekvivalentné. Učítelia to určite zvládnu!*⁵

3 Katarzia

Súhlasiac s Freudovým povzdychom nad situáciou psychoanalytika, byť učiteľom je jedno z *“impossible” professions* (Freud, 1937, s. 401). Dostať všetkým (vnútorným aj vonkajším) požiadavkám a očakávaniam nie je ľahké ani v čase, ktorý považujeme za normálny. Situáciu možno často krát komplikuje, že nevieme, čo vlastne od učiteľov chceme. „Možno..., uvidíme, ako sa modely⁶ budú vyvíjať.“

Korona kríza ukázala, že v prípade postavenia školstva do priorít, sú všetci systémoví aktéri (decízna, akademická, profesijná sféra (Spilková & Tomková, 2010, s. 22–38), schopní a ochotní spolupracovať s cieľom poskytnúť maximum, čo je v daných podmienkach možné. Definovať cieľ, na základe vedeckých poznatkov, zvoliť formy a metódy k jeho dosiahnutiu.

Súčasný stav potvrdzuje (Pěnička, 2019), že najsilnejšia motivácia učiteľov k vzdelávaniu je tá, že sa prostredníctvom neho stávajú lepšími učiteľmi. Od kurzov ďalšieho vzdelávania očakávajú, že im pomôže a bude mať pozitívny vplyv na ich vyučovanie. Pokiaľ sú učiteľom ponúknuté možnosti⁷ pre ich ďalšie vzdelávanie, tak sú ochotní sa prostredníctvom nich ďalej vzdelávať. Tento náhľad vyžaduje, aby učítelia mali podmienky pre ďalšie vzdelávanie, aby poskytované formy ďalšieho vzdelávania boli funkčné.

Nemôžeme sa spoliehať, čakať na krízu, ktorá rozčerrí stojaté vody v školstve. Pedagogika nie je hurá veda, nie je náhodné vzdelávanie bez stanovenia jasného cieľa. Úlohou štátu je potvrdiť, že školstvo je prioritná oblasť (Programové prohlášení vlády České republiky, 2018, s. 14), prihliadať na názor učiteľov a odborníkov a napríklad formou profesijných štandardov povedať, kto je učiteľ a čo od neho očakávame. Vytvárať podmienky pre učiteľov, aby mohli svoju prácu vykonávať najlepšie ako vedia, umožniť učiteľom, ktorí sa chcú ďalej vzdelávať, aby sa vzdelávať mohli. Hlavne ale garantovať kvalitu systému. Určiť cieľ. Nespoliehať sa, že *Učítelia to určite zvládnu!*

⁵ Ale čo? Prekonať krízu? Iba to je cieľ?

⁶ PISA, TIMSS, ČSI, výsledky maturít.

⁷ Také, ktoré učítelia sami považujú za funkčné a zmysluplné.

Literatura

- Freud, S. (1937). *Analysis terminable and interminable*, Standard Edition, vol. 23. London: Hogarth.
- Galáš, P., & Rehúš, M. (2016). *Bez kreditov neodídeme*. Bratislava: Inštitút vzdelávacej politiky, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Dostupné z <https://www.minedu.sk/data/att/9665.pdf>
- Pěnička, J. (2019). Spoločné znaky medzi diskurzom učiteľov o profesijnom rozvoji a kariérnom raste v Čechách a na Slovensku. *Slavonic Pedagogical Studies Journal*, 8(2), 322–330.
- Programové prohlášení vlády České republiky*. (2018). Dostupné z <https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Programove-prohlaseni-vlady-cerven-2018.pdf>
- Spilková, V., & Tomková, A. (2010). *Kvalita učitele a profesní standard*. Praha: Univerzita.

Autor

Mgr. Jaroslav Pěnička, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra primární pedagogiky, Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1, Česká republika, e-mail: jaroslavpenicka@gmail.com